

IRYNA KACHUR

Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka

INKUNABUŁY Z HISTORYCZNEJ KOLEKCJI
OSSOLINEUM W ZBIORACH LWOWSKIEJ NARODOWEJ
NAUKOWEJ BIBLIOTEKI UKRAINY
IM. WASYLA STEFANYKA*

Druga wojna światowa i wydarzenia, które nastąpiły po niej, miały katastrofalne skutki dla stanu kolekcji lwowskich inkunabułów. W 1940 roku liczba zewidencjonowanych piętnastowiecznych druków z instytucjonalnych bibliotek Lwowa dochodziła do 1200 jednostek¹. W 1958 roku Fedir P. Maksymenko zarejestrował w katalogu pierwodruków tylko 84 pozycje, co było wynikiem działań władz niemieckich w latach 1941–1944 oraz przewożenia polskich kolekcji na tereny Rzeczypospolitej w nowych granicach². Od tego czasu, po uporządkowaniu zbiorów starych druków oraz identyfikacji defektów i fragmentów, ta ogólna liczba lwowskich inkunabułów zwiększyła się zaledwie do około 100 egzemplarzy.

Przedwojenny zbiór inkunabułów Ossolineum w momencie przejścia zbiorów ZNiO z rąk kustosa Władysława Tadeusza Wisłockiego przez Lwowską Filię Biblioteki Akademii Nauk USRR³ 14 lutego 1940 liczył 318 druków piętnastowiecz-

* Praca przygotowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2014–2018.

Paper prepared under the Ministry of Science and Higher Education's "National Programme for the Development of Humanities" for 2014–2018.

¹ Zob. E. Triller, *O inkunabułach w zbiorach lwowskich*, „Roczniki Biblioteczne” 1967, z. 1/2, s. 183.

² Ф. Максименко, *Першодруки (інкунабули) Наукової бібліотеки Львівського університету. Каталог*, Львів [F. Maksymenko, *Perszodruky (inkunabuły) Naukowej Biblioteki lwiewskoho uniwersytetu. Katalog*, Lwiw] 1958. W tym katalogu Maksymenko rejestruje 40 inkunabułów Biblioteki Uniwersytetu Lwowskiego i podaje skrócone opisy inkunabułów z innych księgozbiorów Lwowa: Biblioteki Akademii Nauk USRR (obecnie Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. W. Stefanyka) – 23 egzemplarze; Muzeum Sztuki Ukrainiejskiej – 15; Centralne Archiwum Historyczne – 5; Lwowskie Muzeum Historyczne – 1.

³ Obecnie Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. W. Stefanyka; dalej: LNNBU.

nych. W protokole przekazania kolekcji podano tylko tę liczbę, bez sprecyzowania, czy dotyczyła ona dzieł, czy woluminów. W maju 1945 kierowniczka Oddziału Starych Druków Eugenia Kurkowa⁴ określiła liczbę inkunabułów na 305 egzemplarzy, a w 1947 roku zbiór ten zawierał 310 sygnatur inwentarzowych⁵. W Dziale Książki Rządkiej LNNBU zachowała się rękopiśmienna lista inkunabułów ZNiO, sporządzona przez Kurkową na czterech kartach *in folio* (*recto* i *verso*). W wykazie owym znalazło się 310 dzieł, uporządkowanych według ossolińskich sygnatur, od numeru 147 do numeru 216887. Prawdopodobnie rejestr ten pochodzi z 1947 roku, gdyż na dwóch osobnych kartach odnotowano 47 inkunabułów z Biblioteki Baworowskich (bez sygnatur).

W latach powojennych kolekcja ossolińskich inkunabułów prawie w całości została przewieziona – wraz z innymi zbiorami bibliotecznymi i muzealnymi – do nowej siedziby ZNiO, działającego od 1946 roku we Wrocławiu⁶. W 1956 roku Alodia Kawecka-Gryczowa przygotowała i wydała drukiem *Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu*⁷, obejmujący 349 pozycji (w 387 egzemplarzach), pochodzących z przedwojennego Ossolineum oraz z innych zbiorów, które wzbogaciły bibliotekę w czasie ostatniej wojny. W wyniku zestawienia notatek Kazimierza Piekarskiego – sporządzonych w latach 1936–1937 w ramach działalności polskiej Komisji dla Centralnego Katalogu Inkunabułów, a dokumentujących rejestrację piętnastowiecznych druków zgromadzonych w lwowskim Ossolineum – z aktualnym stanem tego zespołu Kawecka-Gryczowa skonstruowała „uszczerpienie” kolekcji o 12 pozycji. We wstępie do katalogu, pisząc o brakujących dziełach, stwierdziła: „Szkoda to niemała, bo wartość bibliograficzna czy proveniencyjna niektórych książek była dość znaczna”⁸. Celem niniejszej publikacji jest podanie krótkiej charakterystyki i wykazu inkunabułów z dawnego Ossolineum (łącznie z tymi złożonymi w depozycie księgozbiorów Pawlikowskich i Chrzanowskich), pozostałych w kolekcji LNNBU, która przechowuje obecnie 52 inkunabuły. Osiem z nich należy do grupy uznanej za straty wojenne, zarejestrowane przez Piekarskiego i wymienione przez Kawecką-Gryczową w formie

⁴ Eugenia Kurkowa (1885–1970) – doktor nauk humanistycznych, inkunabulistka, kierowniczka Oddziału Starych Druków i Biura Czasopism ZNiO we Lwowie (1921–1940), w latach 1940–1941 kierowniczka Oddziału Inkunabułów, Starych Druków i Rarów Polskiego Sektora Lwowskiej Filii Biblioteki Akademii Nauk USRR. W okresie niemieckiej okupacji pracowała w II Oddziale Staatsbibliothek Lemberg. W latach 1944–1948 kierowniczka Oddziału Starych Druków, potem Gabinetu Książki Rządkiej w Lwowskiej Filii Biblioteki Akademii Nauk USRR. Na emeryturę przeszła w 1950. Pochowana na Cmentarzu Łyczakowskim.

⁵ ZNiO. Dział Rękopisów, sygn. 17066, k. 13–14; 17076, k. 85–86; cyt. za: M. Matwijów, *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946*, Wrocław 2003, s. 284.

⁶ Częściowo zbiory zostały wywiezione ze Lwowa w 1944 r. przez Niemców, chcących uchronić najcenniejsze kolekcje przed nadchodzącym frontem radzieckim. Po wojnie kolekcje wróciły na własność ZNiO.

⁷ *Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu*, na podst. materiałów K. Piekarskiego oprac. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1956.

⁸ *Ibidem*, s. IX.

powołań bibliograficznych za GW⁹ i Hainem¹⁰. Oto ich zestawienie wraz z przyporządkowaniem do pozycji spisu opracowanego poniżej:

GW 554, GW 1800 [poz. 2], GW 3945 [poz. 4], GW 4730 [poz. 6], GW 7324 [poz. 5], H 1337 [poz. 10], H 9956 (2 ex.), H 10427 [poz. 8], H 12740 (2 ex.), H 13395 (2 ex.), oraz H 14979 [poz. 9], ponadto nie oznaczone wydanie: Anianus, *Compotus cum commento* [poz. 3]¹¹.

Zachowane w LNNBU inkunabuły z historycznego zbioru Ossolineum to zespół 12 dzieł, z których trzy są oznakowane pieczętką z napisem „Instytut Ossolińskiego” lub charakterystycznym numerem inwentarzowym biblioteki (poz. 2, 5, 8). Cztery dzieła (poz. 1, 9, 11, 12) pochodzą z biblioteki doktora prawa na uniwersytecie w Paryżu, działacza społecznego i politycznego Edwarda Chrzanowskiego z Moroczyna (1843–1922). W 1925 roku jego syn Wincenty przekazał księgozbiór w depozyt wieczysty Bibliotece ZNiO we Lwowie. Księgozbiór ów liczył wtedy około 5000 tomów, w tym 9 inkunabułów i 50 rękopisów¹². Cztery dalsze inkunabuły (poz. 3, 4, 6, 10) wpłynęły do Ossolineum z rodzinnych kolekcji Pawlikowskich z Medyki, udostępnionych publicznie po ich przewiezieniu do Lwowa. W 1921 również te kolekcje weszły w posiadanie Ossolineum na zasadach wieczystego depozytu. W bibliotece zespół ów stanowił odrębną całość z własnymi sygnaturami (21 503 dzieła w 26 tys. tomów, w tym około 100 inkunabułów)¹³.

Jedna pozycja (7) nie nosi wyraźnych znaków proveniencyjnych, jednak mamy podstawy przypuszczać, że pochodzi ona z nieopracowanego zasobu Ossolineum. Interesujący nas inkunabuł to wydrukowany jednostronnie list odpustowy wzywający do walki z Turkami, ogłoszony przez komisarza papieskiego Jana z Latoszyna. Egzemplarz wydobyto z makulatury introligatorskiej – znajdował się on w zbiorze nieoznaczonych fragmentów druków, w kopercie opatrzonej przez nieustaloną osobę notką: „P. Kurkowej”. Został poddany konserwacji w pracowni LNNBU i opisany razem z kilkoma niezidentyfikowanymi drukami piętnasto–szesnastowiecznymi w 2010 roku.

Pod względem treści wśród inkunabułów przedstawionych w spisie dominują dzieła teologiczne, pisma Ojców Kościoła (św. Ambrożego z Mediolanu, Bernarda z Clairvaux, Tomasza z Akwinu), teksty kaznodziejskie oraz tłumaczenia i komentarze do *Pisma Świętego*. Tematyka taka jest wynikiem potrzeb i zainteresowań właścicieli – warszawskich augustianów przy kościele św. Marcina (poz. 1, 11), dominikanów przy kościele pw. św. Mikołaja i klasztoru w Kamieńcu Podolskim (poz. 10).

Od tradycyjnej materii teologiczno-filozoficznej odbiega wolumin zawierający dwa współprawne weneckie wydania zbiorów antycznej poezji autorów rzymskich:

⁹ *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, t. 1–11, Leipzig–Stuttgart 1925–2008, <http://www-gesamtkatalogderwiegendrucke.de> (dostęp: 3.02.2017); dalej: GW.

¹⁰ L. Hain, *Repertorium bibliographicum*, Stuttgart–Paris 1826–1838.

¹¹ A. Kawecka-Gryczowa, *op. cit.*, s. IX.

¹² Zob. E. Chwalewik, *Zbiory polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie*, Warszawa–Kraków 1926–1927, t. 1, s. 418.

¹³ Zob. *ibidem*, s. 386.

1) *Silvae* popularnego i naśladowanego od średniowiecza aż do XIX wieku poety Publiusza Papiniusza Stacjusza (poz. 9); 2) *Elegiae* piewcy miłości Tibullusa, uzupełnione lirycznymi pieśniami Katullusa oraz elegiami Propercjusza (poz. 12). Liczne marginalia i podkreślenia oraz porównanie tekstów z późniejszymi edycjami szesnastowiecznymi świadczą o istniejącym w dobie renesansu żywym zainteresowaniu twórczością wymienionych poetów klasycznych. Rękopiśmienne noty i poprawki *Silvae* według wydania Alda Manuzia z 1543 roku wykonane zostały przez anonimowego właściciela, który na ostatniej stronie drugiego dzieła zostawił informację o kupnie książki 15 stycznia 1541 za 6,5 grosza. Z kolejnych użytkowników siedemnasto–osiemnastowiecznych na woluminie podpisał się w 1678 roku wikariusz z Wiślicy, a w 1809 roku za książkę zapłacono 12 florenów polskich. Niedługo później, w 1826 roku, egzemplarz stał się własnością Ferdynanda Dienheima Chotomskiego (1797–1880), polskiego poety, tłumacza, publicysty, lekarza, malarza i humorysty, znanego głównie jako autor trawestacji *Eneidy* (ogłaszanej częściami od 1818 roku).

Z obecnego stanu opracowania inkunabułów w Polsce można wywnioskować, że LNNBU posiada rzadkie w tutejszych księżnicach wydanie poematu piętnastowiecznego astronoma i astrologa Magistra Anianusa Compotus manualis cum commento (Strasburg 1488), wydrukowanego razem z Algorithmus Johannaesa de Sacro Bosco (ok. 1195–1256) – dziełem, przy którego pomocy ten angielski uczyony, wykładający wymienione dziedziny wiedzy w paryskiej wszechnicy, wprowadził na tę uczelnię cyfry arabskie i zasady tamtejszej matematyki (poz. 3).

Równie wielką rzadkość nie tylko w polskich, ale i w światowych zbiorach stanowi edycja *Modus confitendi* Andreasa de Escobara, wydana przypuszczalnie w Rzymie około 1500 roku (poz. 2). Według GW na świecie zachowały się tylko trzy jej egzemplarze (niestety, wszystkie zdefektowane): w Muzeum Sztuki w Baltimore (USA), w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu i właśnie w LNNBU. Unikat w polskich i ukraińskich księgozbiorach prawdopodobnie stanowi druga rozprawa oprawiona w klocku razem z *Modus confitendi*. Jest to rzymska edycja *Confessionale. Interrogationes et doctrinae* z 1495 roku (poz. 5). GW podaje lokalizację 6 jej egzemplarzy zachowanych na świecie, łącznie z tym z LNNBU; polskich bibliotek natomiast nie wspomina.

Zasady opisu dzieł zastosowane w niniejszej publikacji nie odbiegają od przyjętych obecnie w tego rodzaju katalogach. Starano się wyczerpująco podać charakterystykę indywidualnych cech egzemplarzy – ich proveniencję, ciekawsze notatki czytelników, informacje o cenie oraz oprawach. Oczywiście, nie zawsze zachowały one pierwotną formę, np. egzemplarz *Sermones de tempore* Bernarda z Clairvaux (poz. 4), będący własnością lwowskiego dominikanina Bernarda Abreka, stanowił drugą część dawnego, obecnie rozdzielonego klocka, którego oprawa przypuszczalnie została przy pierwszym dziele. *Modus confitendi* Andreasa de Escobara łącznie z *Confessionale* nieznanego autora, wydrukowane w Rzymie około 1500 roku (poz. 2 i 5), zostały w XIX wieku oprawione na zlecenie dyrekcji Ossolineum w typową dla tego czasu takturę obleczoną barwnym papierem marmurkowym. Egzemplarz weneckiej edycji dzieła Pseudo-Bonawentury (właśc. Guilelmusa de Lanicii) *Dieta Salutis* (poz. 6) reprezentuje zaś charakterystyczną oprawę biblioteki

Pawlikowskich: czarny półskórek na tekturze, oklejony papierem w tym samym kolorze, z wpisaną na wyklejce dawną sygnaturą tego zbioru.

Cztery inkunabuły (poz. 1, 8, 10, 11) mają oryginalne późnogotyckie oprawy w deski powleczone skórą, ze ślepym tłoczeniem zdobiącym zwierciadła – stylizowaną wicią roślinną w kształcie tzw. owocu granatu. Jedna z owych opraw – osłaniająca egzemplarz włoskiej edycji cenionych w okresie średniowiecza neoplatonickich rozważań Makrobiusza nad zagadnieniem duszy (Brescia 1483, poz. 8), stanowiących komentarz do *Snu Scypiona*, pochodzącego z dialogów Cyserona *O państwie* – wyszła z krakowskiego warsztatu Monogramisty IC. Wyroby tego introligatora osiągnęły wysoki poziom artystyczny i techniczny. Oprawa sygnowana jest inicjałami „IC”, umieszczonymi na niewielkiej gotyckiej tarczy z gmerkiem przedstawiającym dwa narzędzia rzemieślnicze (młot i hak). Obok znajduje się wycisk drugiego gmerku w kształcie tarczy o tych samych wymiarach, z inicjałami „LPAV”. Według Anny Lewickiej-Kamińskiej był to sygnet drukarski współnika Introligatora IC, który brał udział w pracach warsztatu w początkowym okresie jego funkcjonowania, w latach osiemdziesiątych XV wieku¹⁴. W książce zachował się wpis pierwotnego posesora i prawdopodobnie zleceniodawcy wykonania oprawy w Krakowie. Sporządzony został w słowiańskim języku ruskim, który wówczas był urzędowym językiem w Wielkim Księstwie Litewskim. W tłumaczeniu na polski notka owa brzmi: „Księga Adama Litwina z Kotry¹⁵ Jakubowicza, mistrza przesławnego uczenia krakowskiego¹⁶, kupiona za pół hrywny¹⁷”.

Adam Jakubowicz, znany także jako Adam z Wilna, syn Jakuba, w 1478 roku zapisał się na studia na Akademii Krakowskiej, w 1488 zdał egzamin magisterski, w półroczu zimowym 1488/1489 przelotnie nauczał w Krakowie jako *extraneus non de facultate* (tj. wykładowca bez wynagrodzenia; „objaśniał” Horacego)¹⁸. Po powrocie na Litwę przejął stanowisko po swym ojcu i w latach 1492–1510 pełnił funkcję pisarza, a potem sekretarza w kancelarii wielkiego księcia Aleksandra, a następnie – Zygmunta. W 1510 roku mianowano Jakubowicza kanonikiem wileńskim i sandomierskim. Jego ojciec, „pisarz Jakub”, jeździł w misje dyplomatyczne,

¹⁴ A. Lewicka-Kamińska, *O trzech introligatorach krakowskich z przełomu XV i XVI wieku*, Kraków 1980, s. 5. Zob. też *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław 1971, szp. 1020; J.S. van Leeuwen, *The Golden Age of Bookbindings in Cracow 1400–1600*, Kraków 2011, s. 25–26, 69.

¹⁵ Kotra (lit. Katra, biał. *Kompa*) – wieś na Białorusi w rejonie grodzieńskim. Adam otrzymał ją od księcia Aleksandra.

¹⁶ Mistrz przesławnego uczenia – magister.

¹⁷ Hrywna (hrywnia) – pieniądz, wówczas równowartość 48 groszy.

¹⁸ K. Morawski, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i odrodzenie. Z wstępem o uniwersytecie Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1900, t. 2, s. 70; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508. Biblioteka Jagiellońska, rkp. 258*, Kraków 2004, t. 1, s. 397; *Zbiór dawnych dyplomatorów i aktów miast: Wilna, Kowna, Trok, prawosławnych monasterów, cerkwi i w różnych sprawach*, Wilno 1843, cz. 1, s. 16; R. Maurer, *Urządnicy kancelaryjni królów polskich z lat 1434–1506. Studium dyplomatyczne*, Brody 1881, s. 43; F. Papée, *Adam z Wilna*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 21.

nawiązał relacje z uniwersyteckim środowiskiem Krakowa, a także z dyplomata Kallimachem oraz z założycielem pierwszej cyrylickiej drukarni, Szwajpoltem Fiolem¹⁹. Z Wilna omawiany inkunabuł nieznaną drogą dostał się do bogatej niegdyś – zawierającej kilka tysięcy druków, w tym około 600 dzieł piętnasto- i szesnastowiecznych – katedralnej biblioteki kapituły obrządku łacińskiego we Lwowie. Na przełomie XVIII i XIX stulecia z niewiadomych przyczyn przeszedł na własność karmelitów trzewickich²⁰. W 1917 roku, drogą wymiany z zakonem, podjętej z inicjatywy Ludwika Bernackiego, trafił do zbiorów Ossolineum²¹.

Poniższy katalog unaocznia, że część inkunabułów z historycznej kolekcji Ossolineum, uznanych za polskie straty wojenne, przetrwała do dziś i pozostaje dostępna dla zainteresowanych badaczy w Bibliotece im. Wasyła Stefanyka we Lwowie.

WYKAZ LITERATURY CYTOWANEJ W FORMIE SKRÓTÓW

- BMC** – *British Museum General Catalogue of Printed Books*, t. 1–263, London 1931–1966
- BSB-Ink** – *Bayerische Staatsbibliothek Inkunabelkatalog*, t. 1–7, Wiesbaden 1988–2009, <http://inkunabeln.digitale-sammlungen.de> (dostęp: 15.02.2017)
- C** – W.A. Copinger, *Supplement to Hain's Repertorium Bibliographicum or Collections Towards a New Edition of That Work*, t. 1–2, London 1895–1902
- Coll U** – I. Collijn, *Katalog der Inkunabeln der Kgl. Universitäts-Bibliothek zu Uppsala*, Uppsala–Leipzig 1907
- Einbl** – *Einblattdrucke des XV. Jahrhunderts. Ein bibliographisches Verzeichnis*, Halle am Salle 1914
- Estr** – K. i S. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 1–36, Kraków 1891–2013
- GW** – *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, t. 1–11, Leipzig–Stuttgart 1925–2008, <http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de> (dostęp: 2.02.2017)
- H** – L. Hain, *Repertorium bibliographicum*, t. 1–2, Stuttgart–Paris 1826–1838
- HC** – H + C
- IBP** – *Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*, mod. A. Kawecka-Gryczowa, t. 1, comp. M. Bohonos, E. Szandorowska, Wratislaviae 1970; t. 2: *Addenda. Indices*, comp. M. Bohonos, M. Spandowski, E. Szandorowska, Wratislaviae 1993
- IGI** – *Indice generale degli incunaboli delle biblioteche d'Italia*, comp. T. M. Guarnaschelli, E. Valenziani, E. Cerulli, t. 1–6, Roma 1943–1981
- ISTC** – *The Incunabula Short-Title Catalogue*, <http://www.bl.uk/catalogues/istc> (dostęp: 3.02.2017)

¹⁹ E. Немировский, Начало славянского книгопечатания, Москва [Je. Niemirowskij, *Naczato sławianskiego knigopieczatanija*, Moskwa] 1971, s. 16–18.

²⁰ K. Piekarski, *Inkunabuły i polonica XVI wieku w bibliotece katedralnej we Lwowie*, „Silva Rerum” 1927, t. 3, s. 69.

²¹ LNNBUVS, fond 54. Archiwum ZNiO we Lwowie, Dz. 5: Akta dyrekcji ZNiO, 36. ZNiO DE-3986, skan 645.

Sand – M. Sander, *Le Livre à figures italien depuis 1467 jusqu'en 1530. Essai de sa bibliographie et de son histoire*, t. 1–6, Milano 1942

Trill – E. Triller, *O inkunabulach w zbiorach lwowskich*, „Roczniki Biblioteczne” 1967, z. 1/2, s. 183–192

ALFABETYCZNY WYKAZ DRUKÓW

1. **Ambrosius s.** *Opera*. Cum additionibus Ioannis de Lapide. P. I–III. Basel, Johann Amerbach, 1492. 2°.

BSB-Ink A-480; GW 1599; IBP 263, †103; ISTC ia00551000.

Egz. zawiera tylko P. I.

Def.: brak k. a. Księga znacznie uszkodzona przez ogień, co spowodowało ubytek tekstu na pierwszych 30 kartach.

Inicjały czerwono-niebieskie, niebieskie i czerwone, rubryki czerwone.

Prow.: 1. „F[...] hunc libru[m] possidet” – rps, częściowo wymazany, XVII w.;

2. „Ex libris [conventus ?] Sancti Martini” – rps, XVII w.;

3. „Bib[liothecae] Coll[egii] Nob[ilii] Vilnensis Scholar[um] Piar[um]” – rps, XVIII w., k. 2r;

4. „Biblioteka Chrzanowskich Moroczyn” – pieczętka, pocz. XX w.

Oprawa: deski, skóra brązowa, tłoczenie złotem i ślepe. Deska górnej okładziny złamana w połowie i zgubiona, pozostała część uszkodzona przez ogień. Powierzchnia okładziny górnej podzielona na zwierciadło i trzy ramy. W zwierciadle motyw owocu granatu/ruty z kwiatonami w środku. W bordiurze czcionką gotycką wytłoczono złotem: „Qn ps. P”. Rama okalająca zwierciadło wypełniona wyciskiem tłoka z wicią roślinną i motywem kwiatu oraz serca, druga rama ozdobiona motywem *arbor vitae* (drzewa życia). W zwierciadle okładziny dolnej układ rombowy, otoczony ramą z motywem *arbor vitae*, ślady po dwóch klamrach. Scyzury pergaminowe z rękopiśmiennym tekstem łacińskim z XIV–XV w. Na grzbiecie dwie naklejki papierowe z numerami: „K 41” i „165” – przełom XV i XVI w.

CT-IV 21152

2. **Andreas de Escobar.** *Modus confitendi*. [Roma, Johannes Besicken cum Martinus de Amsterdam, ca 1500/1501]. 8°.

GW 1800; IBP 340, †127; ISTC IDia00680000; Sand 363.

Na k. [a]r nie sygnowany drzeworyt przedstawiający scenę spowiedzi.

Def.: brak k. [a_{4,5}].

Prow.: 1. „21446 B” – inw. N° Biblioteki Ossolińskich numeratorem;

2. „Incunabula L. Inw. ...” – naklejka na oprawie.

Pozostałe prow. – zob. poz. 5.

Oprawa: tektura, papier marmurkowy zielony – XIX w.

Współpr. z poz. 5.

CT-I 14109

3. **Anianus**. *Compotus manualis cum commento*. [Acc.:] Joannes de Sacro Bosco. *Algorithmus*. Strassburg, Johann Prüss, 14 XI 1488. 4°.

BMC I 121; BSB-Ink A-539; GW 1951; H* 1109; IBP 364, †144; IGI 573; ISTC ia00732000.

Def.: brak k. A₁ oraz k. F₈, G-H⁶, zawierających *Algorithmus*.

Prow.: „Gwalbert Pawlikowski” – pieczętka, XIX w.; „9747” – dawna sygnatura.

Oprawa: brązowa skóra na tekturze, wiązania – XVII w.

Współopr. z dwoma drukami XVI w.:

1. Falkener Michael. *Expositio hymnorumque interpretatio ex doctoribus*. Cracovia, J. Haller, 1516;

2. Vivaldi Giovanni Ludovico. *De contritionis veritate aureum opus*. Hagenau, Henricus Gran, 1513.

CT-IV 21566/k.2

4. **Bernardus Claravallensis s. Sermones de tempore et de sanctis una cum homiliis et epistolis**. Venezia, Johannes Emericus de Spira pro Lucantonio Giunta, 12 III 1495. 4°.

BMC V 540 (IA 24220); GW 3945; HC 2849; IBP †430; IGI 1560; ISTC ib00440000; Trill 2.

Na karcie tytułowej drzeworyt z napisem „*Silentium*”, przedstawiający zgromadzenie duchownych siedzących przed ukrzyżowanym Jezusem. Na k. A₁ ozdobna bordiura oraz rycina ukazująca Zwiastowanie Najświętszej Marii Panny z napisem „*Ave Maria Gratia Plena*”. Na k. tyt. sygnet drukarski z inicjałami „L” oraz „A” (Lucantonio Giunta). Drzeworytowe inicjały w tekście.

Def.: brak k. p₁₋₈, dolna część ostatniej karty oderwana.

Prow.: 1. „*Fratris Bernardi Abrecii de Leopoli Ordinis Fra[trum] Pr[a]edicatorum Jubilarii 1632*” – rps, XVII w.

2. „Gwalbert Pawlikowski” – pieczętka, XIX w.

Noty kilku rąk z początku XVI w.

Oprawa: brak, stanowi adligat dawnego klocka; na obcięciu część inskrypcji: „[...]SIDO / [...]RVS / [...] SVM / DONO”.

CT-II 7878

5. **Confessionale**. *Interrogationes et doctrinae*. [Roma, Stephanus Plannc, ca 1495]. 8°.

GW 7324 online; IBP †748; IGI 3135-A; ISTC ic00812000.

Prow.: 1. „W. O. 4433 [Wronowski. Ossolineum]” – rps, na k. []₁₀v;

2. „84731” – inw. N° Biblioteki Ossolińskich numeratorem;

3. „*Incunabula L. Inw. ...*” – naklejka na oprawie.

Na k. []₁₀v. odręczna nota z końca XV w.

Oprawa: zob. poz. 2.

Współopr. z poz. 2.

CT-I 14110

6. **Guilelmus de Lanicia.** *Diaeta salutis*. [Acc.:] Johannes de Caulibus. *Meditationes vitae Christi. Devota contemplatio, seu meditatio de nativitate Domini; Tractatus de resurrectione*. Venezia, Petrus de Quarengijs, 1 II 1497/1498. 8°.

BMC V 513; BSB-Ink G-497; GW 4730; HC 3531; IBP 1158, †536; IGI 1890; ISTC ib00879000.

Def.: brak k. r.

Prow.: „Gwalbert Pawlikowski” – pieczęć, XIX w.; „736” – dawna sygnatura.

Oprawa: czarny półskórek na tekturze, papier czarny; grzbiet uszkodzony, obcięta prószona – XIX w.

CT-I 11030

7. **Latoszyn** Johannes de. *Litterae indulgentiarum pro defensione catholicae fidei*. [Nürnberg, Anton Koberger, post 5 VII 1485]. 4°. Ed. A.

BSB-Ink I-484; Coll U 829; Einbl 801; Estr XV-XVIII 21, 117; GW M14242; IBP 3374, †1427; ISTC ij00375500.

Jednokartkowy druk z dokumentem odpustowym Jana z Latoszyna. Egzemplarz wydobyty z makulatury.

Prow.: 1. „Nro 14” – dawna sygnatura, 1 poł. XX w.;

2. „VII; G.01.17 [skreślone]; IX 45a” – dawne sygnatury, 1 poł. XX w.

Oprawa: brak.

CT-IV 21294

8. **Macrobius** Aurelius Theodosius. In „*Somnium Scipionis*” Ciceronis expositio; *Saturnalia*. Brescia, Boninus de Boninis de Ragusia, 6 VI 1483. 2°.

BSB-Ink M-2; BMC VII 968; GW M19695; HC *10427; IBP 3497, †1488; IGI 5924; ISTC im00009000; Trill 11.

W tekście drzeworytowe diagramy, figury geometryczne, na k. f₈v mapa geograficzna.

Prow.: 1. „Книга Адамова литвина съ Котри Якоубовича мистра

преславного оученія краковскогo коуплона [sic] за пол гривъны [Книга Adamowa litwina s' Kotri Jakoubowicza mistra prieslawnoho ouczenie krakowskoho kouplona [sic] za poł griwny]” – rps, XV w.;

2. „Bibliothecae Venerabilis Capituli Leopoliensis” – rps, XVII w.;

3. [Karmelici trzewickowi, Lwów – XVIII/XIX w.];

4. „Instytut Ossolińskiego” – pieczęć, inw. N° numeratorem:

„170210” – XX w.;

5. „Incunabula L. Inw. ...” – naklejka na oprawie.

W tekście marginalia i podkreślenia dwóch rąk, z końca XV – pocz. XVI w., w tym Adama Jakubowicza.

Oprawa: deski, skóra brązowa, tłoczenie ślepe. Zwierciadła obu okładek wypełnione motywem owocu granatu z kwiatonami pośrodku i małąkimi okrągłymi rozetkami na łączeniach wycisków tłoka. W ramach otaczających zwierciadła obu okładek wytłoczono sygnety intrologatorów w formie dwóch

niewielkich gotyckich tarcz umieszczonych obok siebie: w lewym gmerku przedstawiono skrzyżowane narzędzia rzemieślnicze (młot i hak murarski – *Mauerhaken*) oraz inicjały „IC”; w prawym – inicjały „LPAV”. Bordiury udekorowane motywem arkadkowym z trójliściem. Zachowane metalowe zapinki – 1488–1492, Kraków, warsztat Monogramisty IC.

CT-IV 14078

9. **Statius** Publius Papinius. *Statii Sylvae*. Cum commentariis Domitii Calderini, Placidi Lactantii, Francisci Maturantii. [Acc.:] Calderinus Domitius. *Elucubratio in quaedam Propertii loca. De observationibus. De Vita Statii*. Venezia, Bartholomeus de Zanis, 15 III 1494. 2°.

BMC V 432 (IB 23711); BSB-Ink S-537; HC* 14979; GW M43274; IBP 5079, †2109; ISTC is00693000.

- Prow.:** 1. „*Ex Bibliothecae R. P. Vicarii Visliciensis die 3 Augusti 1678*” – rps;
2. „*Ex libris Ferdinandi Chotomski 1826*” – rps;
3. „Biblioteka Chrzanowskich Moroczyn” – pieczętka, pocz. XX w.
Pozostałe prow. – zob. poz. 12.

W tekście liczne marginalia i podkreślenia z XVI w., czerwonym atramentem i w formie „rączek”. Noty o poprawie tekstu i rękopiśmienne uzupełnienia za edycją Alda Manuzia, datowane na 1543 r.: „*Opera [mn]ia emendata ad Aldinum exemplar*” – k. tyt.; „*Ista op[er]a statij eme[n]data sunt ad exemplar Aldinum. 1543*” – k. a₃ r; „*Haec ex Aldo Manucio [...]*” – k. h₄ v; i in.

Na k. tyt. zapiska o cenie z 1809 r.: „*Fl. p. 12*”.

Oprawa: półskórek na tekturze, papier marmurkowy szaro-zielony, tłoczenie złożone na grzbiecie; uszkodzona. Na grzbiecie naklejka papierowa z sygnaturą „795” – XVIII w.

Współopr. z poz. 12.

CT-IV 14079

10. **Thomas de Aquino**. *Catena aurea super omnia Evangelia dominicalia et ferialia necnon super quaedam de sanctis per Petrum de Vincentia*. P. I–II. [Acc.:] Confirmatio et approbatio doctrinae Thomae de Aquino a Papa Urbano V., Montefiascone 31 VIII 1368 et Epistula in favorem doctrinae Thomae de Aquino a Universitate Parisiensis, 19 II 1325. [Venezia], Ioannes Rubeus Vercellensis pro Benedicto Fontana, 29 IV 1494. 4°. BMC V 418; BSB-Ink T-204; GW M 46104; HC *1337; IBP 5331, †2197; IGI 9520; ISTC it00224000; Trill 14.

- Prow.:** 1. „*Ex libris A. I. E. C. H. 1703*” – rps;
2. „*Verus fidelis[ue] Servus F[ra]tris Celsi O.P. [...]*” – rps;
3. „*Ex libris Fr[at]ris Antonini Baahr S[anctae] Th[eologi]ae Stud[ios]i Accedit A[nn]o 1743 die 20 Aprilis*” – rps, XVIII w.;
4. „*C[onve]ntus Camenecensis S[ancti] Nicolai Pontificis Ord[inis] Praedicatoru[m]. Illa esse testatur Possessor Libri I. [...]*” – rps, częściowo wymazano, XVIII w.;

5. „*Bibliothecae Conventus Camenecensis Fratrum Praedicatorum*” – ekslibris napisowy, 40 × 85 mm, XVIII w.;
6. „Gwalbert Pawlikowski” – pieczęć, XIX w.

Oprawa: deski, skóra brązowa, tłoczenie ślepe. Zwierciadło górnej okładziny wypełnione motywem owocu granatu z liliami pośrodku i małymi rozetkami w miejscach łączenia tłoków. W bordiurze wyciski okrągłych zamkniętych rozet i rombów z kwiatonami w środku. Zwierciadło okładziny dolnej udekorowane kompozycją rombów z kwiatonami w środku. W bordiurze wyciski tłoka z trójliściem i gwiazdką oraz półkola. Naroża zaznaczone wyciskiem pięciopłatkowej rozety. Zachowana jedna zapinka z motywem litericznym oraz kłamy. Na grzbiecie papierowa naklejka z literą „E”. Ubytek skóry na dolnej części górnej okładziny – przełom XV i XVI w.

CT-III 14070

11. **Thomas de Aquino.** *Summa theologiae*. P. I–III. Nürnberg, Anton Koberger, 15 I 1496. 2°.

BMC II 441; BSB-Ink T-280; C 566; GW M 46440; HC* 1436 = H *1457; IBP5297, †2184; ISTC it00196000.

Egz. zawiera tylko P. II, 2.

Na karcie Aa₂r inicjał iluminowany, pozostałe inicjały i rubryki czerwone.

- Proz.** 1. „*Constat mihi est multo*” – rps, k. BB₁r, XVI w.;
2. „*Fr. Alexander Cantor*” – rps, XVII w.;
3. „*ad S. Martini Varsovien[sis] [...]*” – rps, XVII w.;
4. „*Liber S. Martini Conventus S. Augustini Ordinis Fratru[m] Eremitarum*” – rps, XVII w.;
5. „*Coll[egii] Nob[ilii] Viln[ensis] S[cholarum] P[iarum]*” – rps, XVIII w.
6. „Biblioteka Chrzanowskich Moroczyn” – pieczęć, pocz. XX w.

Oprawa: deski, skóra brązowa, tłoczenie ślepe. Zwierciadło okładziny z motywem owocu granatu z kwiatonami pośrodku. U góry okładki wytłoczony gotykiem skrócony tytuł dzieła: „*Se[cun]da se[cund]e s[an]cti Tho*”. Bordiura okładzin udekorowana motywem *arbor vitae* z wkomponowanymi pięciopłatkowymi rozetami otwartymi. Takie same rozety wytłoczone na grzbiecie. Zwierciadło okładziny dolnej podzielone ukośnymi liniami na cztery pola z tłokami, ze wspiętym gryfem w rombie pośrodku. Ślady po okuciach – dwóch guzów centralnych i ośmiu narożach. Na okładzinie górnej dwie zapinki metalowe z ornamentem roślinnym, na dolnej – resztki dwóch kłamy. Grzbiet uszkodzony, w dolnej części ubytek skóry. Na grzbiecie naklejka papierowa z numerem „K 13” – przełom XV i XVI w.

CT-IV 21022

12. **Tibullus** Albius. *Elegiae*. Cum commento Bernardini Veronensis. [Acc.:] Catullus Gaius Valerius. *Carmina*. Cum commento Antonii Parthenii. Propertius Sextus. *Elegiae*. Cum commento Philippi Beroaldi. Venezia, Simon Bevilacqua, 26 VI 1493. 2°.

BMC V 517; HC 4764; GW M47021; IBP 5370, †2210; IGI 9666; ISTC it00373000.

Def.: brak czystej k. x₆.

Prow.: 1. „gr. 6 1/2. 15 ianua[rii] 1541” – rps, k. x₅v;

2. „Ex libris Ferdinandi Chotomski” – rps, XIX w., k. tyt.;

3. „Biblioteka Chrzanowskich Moroczyn” – pieczętka, pocz. XX w.

Pozostałe prow. – zob. poz. 9.

Oprawa: zob. poz. 9.

Współopr. z poz. 9.

CT-IV 14080

SŁOWA KLUCZOWE: inkunabuł, Ossolineum, proveniencja, oprawa

IRYNA KACHUR

INCUNABULA FROM THE OSSOLINEUM
HISTORICAL COLLECTION IN THE COLLECTIONS
OF THE LVIV NATIONAL VASYL STEFANYK
SCIENTIFIC LIBRARY OF UKRAINE

SUMMARY

The article includes a short description and an alphabetical index of 12 incunabula from the Ossolineum historical collection (along with the deposited Pawlikowski and Chrzanowski libraries), currently preserved in The Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine. Eight of them belong to a group considered to be wartime losses from the Ossolineum's incunabula collection after its transfer to Wrocław. The content of the index is discussed in terms of the contents and individual qualities of particular books – their provenance, interesting notes made by readers, notes about prices, and bindings.

KEYWORDS: incunabula, Ossolineum, provenance, bookbinding